

EVRILEN FİLİSTİN MESELESİ VE YÜZYILIN ANLAŞMASI

“

1920'lerin başında son Osmanlı Parlamentosu'nun ilan ettiği Misak-ı Milli, İslam dünyasının neredeyse yarısını kontrol eden Büyük Britanya'ya ve onun Balfour Deklarasyonu'na karşı cevap niteliğindedir. Misak-ı Milli ile Osmanlı'dan koparılan Arap topraklarının kaderine bölge halklarının karar vermesi öngörülürse de sömürge ve parçalama politikası devam ettirilerek, Filistin yönetimi 25 Nisan 1920 tarihinde Milletler Cemiyeti kararıyla İngiliz mandasına bırakılmıştır.

”

Prof. Dr. Ahmet Uysal

ORSAM Başkanı

Yahudi gazeteci ve aktivist Theodor Herzl 1896 yılında “Yahudi Devleti” adlı bir kitap yayınlarken, Roma döneminden beri dünyada farklı ülkelere dağılmış şekilde yaşayan Yahudilere devlet kurma gereğini savunmuştur. 19. yüzyıl sonlarında Avrupa'da yükselen milliyetçilik dalgası ve Yahudilere karşı artan tepkilere karşı Yahudi siyasetini yeniden yorumlama arayışı b u

projeye dayanak olmuştur. İsviçre'nin Basel şehrinde düzenlenen I. Siyonizm Kongresi'nin bir sonucu olarak “Basel Programı” yayınlanmış; Filistin'de bir “Yahudi vatanının” inşası hususunda Dünya Siyonizm Örgütü'nü harekete geçirmiştir. Söz konusu program, Yahudi çiftçi ve zanaatkarların Filistin'e yerleşmeye teşvik edilmesini, farklı ülkelerdeki Yahudilerin bir genel federasyonla organize olmalarını, Yahudi kimlik ve bilincinin güçlendirilmesini ve böylece farklı hükümetlerin desteğinin aranmasını öngörüordu.

Tarihsel Durum

Osmanlı döneminde Bilad-i Şam vilayeti içerisindeki Filistin'de Hristiyan,

Müslüman ve Yahudiler belirli bir istikrar ve barış ortamında birlikte yaşamaktaydı. Fakat Osmanlı'nın dağılması sonrasında bu barış ortamının dağıldığı ve Siyonist eğilimin bazı Yahudi gruplar arasında güçlendiği anlaşılmaktadır. 1903 yılına kadar 25 bin Siyonist Yahudi Filistin'e yerleştirilirken, I. Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte ise yerleşimcilerin sayısı 60 bini geçmiştir. Savaş sırasında İngilizler hem ciddi maddi gücü bulunan Yahudi grupların desteğini yanına almak hem de Ortadoğu'nun merkezinde kendine yakın bir yapı kurmak istemiştir.

İngilizler daha önce Asya ve Doğu Avrupa'da genişleyen Çarlık Rusya'sına karşı Osmanlı Devleti'ni bir denge faktörü ve tampon olarak görmüş; ancak 1882'de İngiltere'nin Mısır işgali sonrası Osmanlı'yı yıkmaya karar vermişlerdir. Bu politikalar doğrultusunda Osmanlı içinde Ermeni ayrılıkçılara, ayrılıkçı Arap milliyetçilerine ve bazı Vahhabi gruplara destek vermişlerdir. Siyonistlere de aynı çerçevede destek olmuşlardır. I. Dünya Savaşı esnasında İngilizlerin safında savaşan Siyonistlere Filistin'de vatan sözü verilmiş; ama aynı dönemde İngiliz-Fransız gizli Sykes-Picot Anlaşması (1916) ile Filistin'in uluslararası bir yönetime girmesi öngörülmüştür.

Osmanlı topraklarını işgal ve parçalama politikası çerçevesinde İngiltere, 1917'de Dışişleri Bakanı Lord Balfour kendi adıyla bilinen deklarasyonda, Siyonistlere Filistin'de Yahudiler için bir vatan oluşturulmasını vaat etmiştir. 1920'le-

rin başında son Osmanlı Paramentosu'nun ilan ettiği Misak-ı Milli, İslam dünyasının neredeyse yarısını kontrol eden Büyük Britanya'ya ve onun Balfour Deklarasyonu'na karşı cevap niteliğindedir. Misak-ı Milli ile Osmanlı'dan koparılan Arap topraklarının kaderine bölge halklarının karar vermesi öngörülmüşse de sömürge ve parçalama politikası devam ettirilerek, Filistin yönetimi 25 Nisan 1920 tarihinde Milletler Cemiyeti kararıyla İngiliz mandasına bırakılmıştır.

“
II. Dünya Savaşı sonuna kadar Batı ülkeleri birbirlerini çok ciddi şekilde tahrip ettikleri gibi sömürdükleri halklarını da perişan durumda bırakmışlardır. Sömürgecilere karşı bölge halkları bağımsızlık mücadelesi verirken aynı dönemde İsrail devletinin kurulması Batı'nın sömürge stratejisinin bir parçası olmuştur.

”
I. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu toprakları sömürgecilerin yönetimine bırakıldığı için İsrail devleti projesi, sömürge mantığının devamını sağlayan bir araç olmuştur. Büyük Britanya sadece Filistin'de değil, Irak'ta ve Körfez Bölgesi'nde “böl-yönet” stratejisini uygulamıştır. Bu politika gereği İngiltere ile işbirliği yapan Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'ın kral olduğu Irak devleti, İngiltere'nin himayesinde ortaya çıkmıştır. Fran-

sa'nın sömürdüğü Levant ve Kuzey Afrika toprakları da benzer bir kadedere maruz kalmıştır.

II. Dünya Savaşı sonuna kadar Batı ülkeleri birbirlerini çok ciddi şekilde tahrip ettikleri gibi sömürdükleri halklarını da perişan durumda bırakmışlardır. Sömürgecilere karşı bölge halkları bağımsızlık mücadelesi verirken aynı dönemde İsrail devletinin kurulması Batı sömürge stratejisinin bir parçası olmuştur. Arap halklarının güçlü bağımsızlık arzusu karşısında Batı'ya bağlı krallıklar dahi İsrail'e tepki göstermek zorunda kalmışlardır. Bu süreçte Batı yönelimi dış politikasında belirleyici olan Türkiye, İsrail'i ilk tanıyan Müslüman ülke olarak Misak-ı Milli mirasının aksine politika benimseyerek bölgede önemli bir imaj kaybı yaşamıştır.

1948 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail'e karşı alınan yenilgi tüm Arap dünyasında büyük tepki yaratmış ve 1952'de Cemal Abdunnasır Mısır'da yaptığı askeri darbeye İsrail'e karşı başarısızlığı gerekçe göstermiştir. Arap dünyasını birleştirme ve İsrail ile mücadele, Nasır'ın öncülüğünü yaptığı Arap milliyetçiliğinin temeli olmuştur. Mağrib ve Maşrik'teki bağımsızlık mücadelesi ile Filistinlilerin İsrail'den bağımsızlık mücadelesi birbirine paralel şekilde ilerlemiştir. 1956'da İngiltere'nin kontrolünde bulunan Süveyş Kanalı'nı millileştiren Nasır; İngiltere, Fransa ve İsrail'e karşı askeri mücadelesinde kazanım elde ederek Arap milliyetçisi ve İsrail karşıtlığını daha da pekiştirmiştir.

Aradan geçen zamanda Mısır'da kurulan otoriter Nasır yönetimi, ekonomik, askeri ve siyasi açıdan gerilerken İsrail Batı desteği ile askeri ve ekonomik açıdan güçlenmiştir. Kaçınılmaz olarak yaşanan 1967'deki 6 Gün Savaşı'nda İsrail, diğer Arap devletlerinin maddi ve diplomatik olarak desteklediği Mısır, Ürdün ve Suriye'yi askeri açıdan mağlup etmiştir. Sina Yarımadası'nı ve Gazze'yi işgal ederek Süveyş Kanalı'na kadar ilerleyen İsrail, Ürdün kontrolündeki Batı Şeria'yı ve Suriye'nin kontrol ettiği Golan tepelerini işgal etmiştir. Sonuç olarak, bin kadar İsrail askeri ve 20 bin Arap askerinin öldüğü savaşta, 300 bin Filistinlinin yurtlarından sürüldüğü belirtilmiştir.

Camp David'den Yüzyılın Anlaşması'na

1967 yenilgisi Mısır'ın Nasır öncülüğündeki Sosyalist Arap milliyetçi rejiminin prestijine oldukça zarar vermiştir. 1970'te Nasır'ın vefatının ardından onun koltuğuna oturan Enver Sedat'ın, 1973 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail'e karşı kısmi başarı sağlaması hem Mısır'ı hem

de İsrail'i Araplarla barış aramaya itmiştir. Mısır, Sedat döneminde Nasır'ın dış politika yöneliminin aksine Batı yanlısı bir konuma evrilmiştir.

1978'de ABD Başkanı Jimmy Carter öncülüğünde Mısır Devlet Başkanı Sedat ile İsrail Başbakanı Menahem Begin, Camp David Anlaşması'nı imzalamışlardır. Anlaşmanın özü Mısır'ın İsrail'i devlet olarak tanıması ve savaş sürecinin sonlandırılmasıydı. Filistinlilerin dahil olmadığı bu anlaşma sürecinde, İsrail işgali altındaki Sina Mısır'a bırakılmış; bu bölgede Mısır'ın asker bulundurmayacağı sözü İsrail-Mısır görüşmelerinde yer almıştır.

Enver Sedat, Camp David Anlaşması'ndan oldukça az kazançla çıkmıştır. Öncelikle anlaşma ile Filistin davasında Arap ülkeleri arasında var olan ittifakın bozulduğu ve Mısır'ın Arap dünyasındaki liderlik konumunun sarsıldığı söylenebilir. Dahası Mısır kendi kurduğu Arap Birliği'nden çıkarılmış; birliğin merkezi Mısır'dan Tunus'a taşınmıştır. Aradan geçen zaman içerisinde Arap devletleri ve İsrail arasında gerçekleşen an-

laşmalar ya İsrail lehine sonuçlanmış ya Araplar lehine olan maddeler İsrail tarafından uygulamaya koyulmamıştır. Camp David'e benzer bir anlaşmayı 1994 yılında Ürdün de Kudüs'teki dini vakıfların koruyucusu unvanını koruyarak, İsrail ile normalleşme çerçevesinde imzalamıştır. 1993 yılındaki Oslo ve 2000 yılındaki Camp David görüşmelerinde Filistin Devlet Başkanı Yaser Arafat, İsrail'in 1967 öncesi sınırlara çekilmesi gerektiğini belirterek Kudüs'ün İsrail'e teslimini reddetmiştir. Filistinli mültecilerin anavatanlarına dönüşü ve kanunsuz Yahudi yerleşimlerin geleceği konusunda İsrail ve Filistin arasında yapılan görüşmelerde uzlaşma olmamıştır.

De-kolonizasyon sürecinin yeni aşaması olarak değerlendirilebilecek Arap Baharı sonucu Mısır'da ve diğer bölgelerde sokağa çıkan ve halkın meşru taleplerine öncülük eden grupların iktidara gelme ihtimali, bölgedeki statükodan memnun gözükken İsrail ve ABD gibi devletleri yeterince rahatsız etmiştir. Bu süreçte İran tehdidini ön plana çıkaran Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan başta olmak üzere bölge devletler, İsrail ve ABD'ye daha fazla yakınlaşmıştır. Bu ülkeler halk hareketlerinin gerçekleştiği Mısır gibi bazı ülkelerde askeri darbe süreçlerini desteklemişlerdir. Akabinde bölgede yaygınlaşan çatışma ortamı ve meşruiyeti tartışmalı darbe rejimleri İsrail'in bölgesel politikalarını uygulamasını kolaylaştıran temel faktör olmuştur. Donald Trump'ın ABD Başkanı olmasını takiben damadı Jared Kushner'in hazırladığı Yüzyılın Anlaşması böyle bir ortamda gündeme gelmiştir.

“
Sözde barış anlaşmasındaki maddeler, Filistinlilerin görüşlerine başvurulmadan hazırlanmıştır. Yine Camp David’de olduğu gibi Yüzyılın Anlaşması’nda da barışa karşılık maddi yardım vaadinde bulunmaktadır. Filistin; fikirlerinin alınmadığı, onaylamadığı ve İsrail’in işgal sürecini tamamlayan bu planı reddetmiştir. Plana Ürdün de itiraz etmiştir.

Yüzyılın Anlaşması, Filistin ve Ortadoğu’daki Tepkiler

Yüzyılın Anlaşması bazı açılardan Camp David Anlaşması’nı çağırıştır. Bazı Arap ülkelerinin desteklediği bu proje, kâğıt üstünde sözde Filistin devleti yer alsada İsrail’in istekleri doğrultusunda tasarlanmıştır. Proje çerçevesinde Sina Yarımadası’nda plandaki Filistin devletine toprak verilmesi

konuşulmaktadır. Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak kabul eden plan, Filistinli mültecilerin geri dönüşü ve kanunsuz Yahudi yerleşim yerlerinin yıkılması konularına değinmemektedir. Dahası sözde barış anlaşmasındaki maddeler, Filistinlilerin görüşlerine başvurulmadan hazırlanmıştır. Yine Camp David’de olduğu gibi Yüzyılın Anlaşması’nda da barışa karşılık maddi yardım vaadinde bulunmaktadır. Filistin; fikirlerinin alınmadığı, onaylamadığı ve İsrail’in işgal sürecini tamamlayan bu planı reddetmiştir. Plana Ürdün de itiraz etmiştir.

Yüzyılın Anlaşması projesine hem dünya kamuoyundan hem de İslam dünyasından ciddi tepkiler gelmiştir. İslam ve Arap kamuoyundan gelen tepkiler sonucunda ABD Başkanı Trump’ın barış çabalarına (plana değil) destek ifade eden bazı Arap yönetimleri bir araya gelerek Arap Birliği’nin 1 Şubat kararıyla bu planı reddetmek durumunda kalmışlardır. İslam İşbirliği Teşkilatı da 3 Şubat’ta planı

oybirliğiyle reddetmiştir. Böylece İsrail ile normalleşmeyi amaçlayan bazı rejimlerin aksine bölge halkları plana tepki göstererek söz konusu rejimlerin Yüzyılın Planı’na yönelik tutumlarını değiştirmişlerdir.

Sonuç olarak Filistin meselesi hâlâ bölge halklarını birleştiren en önemli unsur olarak varlığını sürdürmektedir. Çünkü parçalanmış ve zayıflamış Ortadoğu’da Batı sömürgesinin temsilciliğini İsrail sürdürmekte ve İsrail’in işgaline yoğun şekilde Filistinliler maruz kalmaktadır. Makul bir barış görüşmesini onaylamayan İsrail, kendi sınırları içinde yaşayan Filistinlilere yönelik ırkçı politikalarını sürdürmekte ve kendi politikalarını “çözüm” olarak Filistin halkına empoze etmeye çalışmaktadır. Batı tarafından desteklenen meşruiyeti zayıf bazı Arap rejimleri ise İsrail’in bu politikalarına rağmen İsrail ile normalleşme arzusundayken; bölge halkları, Filistin meselesine sahip çıkma noktasında direncini sürdürmektedir. ■